

МІЖНАРОДНІ РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ: ГЕОПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ

Наукові праці МАУП, 2016, вип. 50(3), с. 29–35

Проаналізовано сучасні підходи до вивчення міжнародних регіонів. Визначено основні завдання їх міждисциплінарних досліджень. Розглянуто основні геополітичні аспекти міжнародних регіональних студій.

На фоні прогресуючого розвитку глобалізації у світі водночас відбуваються процеси міжнародної регіоналізації. Припускається, що фрагментація (регіоналізація) світу виступає як об'єктивний процес його політичного та економічного розвитку. Формування міжнародних регіонів є результатом сукупності різнобічних відносин у межах груп географічно пов'язаних країн. Наукові дослідження міжнародних регіональних структур у принципі мають складати міждисциплінарний характер, проте забезпечення останнього в регіональних студіях є дуже складним методологічним завданням. Попри значні досягнення міжнародного регіоналізму численні актуальні явища та процеси сучасної регіоналізації світу залишаються недостатньо дослідженими, зокрема геополітичні аспекти. При цьому питання геополітичної регіоналізації світу мають не лише науково-теоретичне, а й прикладне значення для стратегічного планування у сфері зовнішньої політики та міжнародних відносин. Слід також відзначити важливість геополітичних аспектів міжнародних регіональних студій для підготовки кваліфікованих фахівців з міжнародних відносин.

Регіональні студії ґрунтуються на працях класиків регіональної науки — Е. Айсермана, У. Ізарда, М. Рассета, Р. Хартшорна та ін. Серед сучасних представників зарубіжного регіоналізму, зокрема міжнародного, варто виокремити Б. Бузана, Т. Бюрцель, О. Воскресенського, А. Гембла, Л. Канторі, Л. ван

Лангенхове, Е. Маркузен, Е. Солінген, Ф. Сьодербаума, Е. Хааса, Е. Харелла, Б. Хеттне та ін. В Україні розвинулися такі наукові напрями регіоналізму, як географічний, економічний та історичний, і об'єктами регіональних досліджень здебільшого виступають регіони субнаціонального рівня, а от науковий доробок у царині міжнародного регіоналізму ще недостатній.

Виявимо сутнісні особливості сучасного міжнародного регіоналізму, методологічні проблеми комплексних регіональних досліджень та геополітичні аспекти міжнародних регіональних студій.

У сучасному науковому дискурсі не вироблено загальноприйнятого визначення поняття регіону. У радянській науці віддавали перевагу терміну “район”. За класичним визначенням Е. Б. Алаєва: “район — це територія (геотерія), яка за сукупністю складових елементів відрізняється від інших територій і характеризується єдністю, взаємопов'язаністю елементів, цілісністю, причому ця цілісність — об'єктивна умова і закономірний результат розвитку цієї території” [1, 67]. Таке трактування регіону не втратило актуальності й нині. Для західної регіональної науки одним із основоположних вважається визначення Е. Маркузен, за яким регіон — це “компактна територіальна спільнота, що історично еволюціонує й містить фізичне довілля, соціально-економічне, політичне та культурне середовище, а також просторову структуру, відмінну від інших регіонів

та територіальних одиниць, таких як місто чи нація” [15, 17]. Важливе значення для трактування поняття регіону має належність дослідника до певної наукової галузі — географії, історії, економіки, політології тощо. З точки зору ієрархічної організації геопростору регіони виділяються як на субнаціональному (внутрішньодержавному), так і наднаціональному (міжнародному) рівні.

У сучасній системі міжнародних відносин регіон може вважатися вже “фактично визаним елементом” [7, 14]. Важливою теоретичною і методологічною проблемою є дефініціювання “міжнародного регіону”. Існує досить просте трактування К. Дойчем регіону як групи країн, які за багатьма параметрами більш взаємопов’язані одна з одною, ніж з іншими країнами. Грунтуючись на комплексному підході, відзначимо, що міжнародним регіоном, як правило, називають групу географічно близьких країн, які мають багато спільних расових, етнічних, мовних, релігійних, культурних ознак, демографічних характеристик населення, значну схожість економічних та соціальних процесів і рис політичного розвитку.

Сучасні уявлення про міжнародні регіони передбачають, крім держав, врахування ще й недержавних акторів міжнародних відносин. До того ж увага часто акцентується на проблемних аспектах функціонування міжнародних регіонів — безпекових, економічних, екологічних тощо. Так, у розумінні І. Барігіна регіон — це “певна територія, обмежена просторово-часовими рамками існування “проблемного поля” та/чи “проблемних вузлів”, “діяльних вузлів” міжнародних рівнів” [2, 75]. Пропонуємо виокремити міжнародні регіони передусім за економічними, політичними та культурно-цивілізаційними ознаками. На думку О. Воскресенського, міжнародно-політичний регіон — це “прив’язана до територіально-економічного й національно-культурного комплексу <...> регіональна сукупність явищ, об’єднаних спільною структурою та логікою таким чином, що ця логіка та історико-географічні координати її існування взаємообумовлені” [3, 46].

Геопросторове виокремлення та змістовне наповнення виділених міжнародних регіонів залежать від належності тих чи інших акторів до певних наукових шкіл і досить часто мають суб’єктивний характер. Предметне наповнення конкретних досліджень також накладає свій відбиток на виокремлення авторами регіонів різного рівня. У регіональних дослідженнях як на внутрішньодержавному, так і міжнародному рівні досить часто “регіон визначається досліджуваною проблемою” [14, 5]. Ключовою ознакою для міжнародного регіону може вважатися наявність певної згуртованості країн-учасниць та інших акторів, їхньої регіональної консолідації (“regioness”), концептуальні засади якої розроблені Б. Хеттне та Ф. Сьодербаумом [12]. При цьому географічні межі регіону, як правило, не є константою — його властивості й контури можуть змінюватися залежно від динаміки міжнародних відносин чи під впливом інших факторів, наприклад, зіткнення інтересів кількох країн [7, 14]. Як було зазначено, ті чи інші міжнародні регіони виділяються різними авторами, з огляду на їхні наукові погляди, залежно від ключових ознак (геополітичних, гео економічних, культурно-цивілізаційних тощо), які кладуться в основу дослідницького підходу. Предметом нашої наукової розвідки є міжнародні геополітичні регіони.

Досить складною проблемою є виявлення “вертикальної” структури міжнародних геополітичних регіонів у світі. Основним вважаємо рівень міжнародних регіонів як таких, або мезорегіонів. У межах регіонів можуть бути виокремлені деякі невеликі локальні групи країн, що, як правило, характеризуються: спільністю геополітичного положення та природного середовища; етнічною, релігійною, культурною близькістю (хоча можуть бути й різкі відмінності, наприклад, у межах Леванту чи Південного Кавказу); спорідненістю господарських механізмів; тривалими та різноманітними зв’язками; сформованістю спільних геополітичних структур (чи, навпаки, поширенням конфліктних геополітичних полів). Можливо, логічніше було б назвати регіони цього рівня “мікрорегіонами”. Проте

останній термін укорінився щодо внутрішньодержавних регіонів. До того ж, наприклад, називати Центральну Америку, Магриб чи Скандинавію мікрорегіонами не дуже доречно.

У сучасному світі розвиваються процеси взаємодії між регіонами, субрегіонами, окремими країнами в межах великих ділянок геопростору, формуються геополітичні макрорегіони. Останні виступають як сукупності держав і наднаціональних регіональних угруповань, об'єднаних загальнопланетарним геополітичним положенням, спільними рисами історичного розвитку, закономірностями геополітичних, а також гео економічних та історико-цивілізаційних процесів. Отже, ми є прихильниками виокремлення у “вертикальній” структурі світу геополітичних макро-, мезо- та субрегіонів.

На Заході, особливо в США, значними досягненнями відзначилася регіональна наука (Regional Science), особливо з погляду регіональної економіки. Не вдаючись у тонкощі відмінностей між регіональними дослідженнями в межах Regional Studies та Area Studies, зазначимо, що й на Заході залишаються значні методологічні проблеми дослідження регіонів різних ієрархічних рівнів і типів. За відомим висловом Е. Айсермана, регіональна наука є “позичальником, віяльником, адаптером, синтезатором – і була такою від початку” [14, 29]. Однією з важливих проблем залишається різноманіття трактувань концепту “регіон” окремими дослідниками, науковими групами та цілими школами. Спостерігається прагнення окремих наукових течій обмежитися переважно теоретичними працями. Інші, навпаки, наполягають на переважно аналітичному чи прикладному характері регіональних досліджень. У зв'язку з цим Е. Айсерман слушно наголошував на тому, що необхідно уникати поширеної помилки, коли регіональна наука характеризується як лише одна з трьох “мотивацій”: чиста регіональна наука, регіональний аналіз та регіональне планування [14, 28]. Серед головних завдань сучасних регіональних досліджень визначено систематичне вивчення генезису, зростання, інституційної структури та ефективності

регіональних організацій у часі та просторі [9, 27].

У російській (колишній радянській) науці для напряму, що вивчає регіони, існує велика кількість назв: “регіонологія”, “регіонознавство”, “регіоналістика”, “регіональна наука”, “регіональні студії”. Е. Алаєвим було запропоновано навіть назву “регіоніка” [1, 38]. У вітчизняній науці вживається, як правило, традиційна назва “регіонознавство”. Щоправда, є також прихильники назв “регіонологія” чи “регіоналістика”. Під “регіональними студіями” можна розуміти не лише наукові дослідження регіонів, а й їхнє поєднання з можливостями (та потребами) вищої освіти.

Давно відомими є обґрунтовані претензії географів взяти на себе інтегративні (навіть синтезуючі) функції в регіонознавстві. Ю. Гладкий та А. Чистобаєв трактують його як “галузь наукового та освітнього знання, що має своєю метою вивчення специфіки соціально-економічного, політичного, культурного, природного, екологічного розвитку стосовно цілісних територіальних утворень, що зветься регіонами” [4, 43]. Навіть при уявленні про регіонознавство як “конгломерат знань” саме географії відводять чільну (“цементуючу”) роль в об'єднанні різних складових “конгломерату”. Географія, як відомо, є водночас і природничою (фізична географія), і суспільною наукою (суспільна географія), головним методологічним підходом (“наріжним каменем”) якої є саме хорологічний (просторовий). Проте монополія географічних наук на хорологічний підхід нині “підривається” геополітикою, гео економікою, а ще й перспективною геокультурологією.

Регіонознавство (у широкому розумінні) можна уявити як мультидисциплінарний науковий напрям, що займається комплексним дослідженням природи, населення, господарства, політичних та культурних процесів у межах геопросторових систем різних ієрархічних рівнів (внутрішньодержавних, державних та наддержавних). Із функціональної точки зору в межах регіонознавства можна виокремити такі взаємопов'язані напрями, як науково-пізнавальний (теоретичний), освітній, популярний, інформаційний та приклад-

ний (“конструктивний”). З об’єктного погляду доречним є вирізнення міжнародного регіоназнавства, країнознавства та внутрішнього регіоназнавства. Особливе становище посідає транскордонне регіоназнавство, яке все ж доречно віднести до міжнародного. З точки зору предмета дослідження регіоназнавство може бути політичним, економічним, культурологічним, екологічним тощо.

Комплексний характер регіоназнавства означає, що воно має ґрунтуватися на науково-термінологічному апараті, дослідницьких підходах та методиках різноманітних наукових дисциплін. Існує думка, згідно з якою взаємодія між науками виливається в мультидисциплінарні, міждисциплінарні та трансдисциплінарні дослідження [6, 21]. В ідеалі регіоназнавство повинно мати мультидисциплінарний характер, забезпечуючи синтез усіх провідних наук, що вивчають різні предметні аспекти регіонів. Проте навіть у “материнській” географічній науці повноцінна методологія країнознавчого (регіоназнавчого) синтезу недостатньо розроблена.

Міждисциплінарність у принципі полягає у взаємодії наукових дисциплін задля створення цілісної картини “соціально-регіональної реальності” [6, 22] з метою її адекватного вивчення. Однак, попри певні досягнення, істотними методологічними проблемами залишаються: інтерпретація фактів, отриманих різними науками; “переклад” з одних дисциплінарних наукових “мов” на інші; теоретичне узагальнення отриманих результатів; наукова об’єктивність набутих знань; можливості прикладного застосування результатів досліджень.

У регіоназнавстві міждисциплінарна інтеграція здійснюється, звичайно, на базі певної наукової дисципліни, а здобутки решти наук вже прилаштовуються для потреб “головної”. Тому, попри проголошувану комплексність та міждисциплінарність, такі регіоназнавчі дослідження насправді виявляються переважно географічними, історичними, економічними, політичними чи культурологічними.

Очевидно, що міжнародне регіоназнавство має полягати в міждисциплінарних (ін-

тердисциплінарних) дослідженнях міжнародних регіонів. Розвиток цього наукового напрямку ускладнюється багатоаспектністю об’єктів та предметів вивчення і, всупереч незорим за обсягом теоретичним напрацюванням, недостатньою розробленістю методології ефективних прикладних досліджень. Під час досліджень у сфері міжнародного регіоназнавства застосовується такий собі “аналітичний еkleктизм”, який, по суті, передбачає використання різноманітних методологічних підходів до вивчення тих чи інших проблем за прагматичним принципом — саме той метод вважається виправданим, який уявляється вченому найбільш доцільним [16]. У межах міжнародного регіоназнавства, серед інших напрямів, важлива роль відводиться регіональній компаративістиці. В її рамках досить прогресивно розвивається міжнародна політична компаративістика на основі використання нових методологічних підходів, наприклад, авторитетного в західній науці конструктивізму [9].

Доречно виокремити також у міжнародному регіоназнавстві геополітичний напрям. Міжнародне геополітичне регіоназнавство займається дослідженням процесів виникнення, трансформації, функціонування та взаємодії геопросторових політичних систем наднаціонального рівня, а також прогнозуванням їхнього розвитку. У міжнародних геополітичних студіях міждисциплінарні дослідження повинні концентруватися на основі теоретичного та методологічного арсеналу геополітики (геополітології), міжнародної (світової) політики, політичної компаративістики та інших політичних наук. З ними мають бути інтегровані наукові здобутки політичної географії, геоeкономіки, геокультурології, геоекології та інших взаємопов’язаних дисциплін, що вивчають різні аспекти утворення та розвитку геопросторових (територіальних) систем. Проте розроблення методології такого міждисциплінарного синтезу поки що тільки розвивається.

Дуже важливим завданням регіональних студій є вивчення міжнародної регіоналізації. Остання постає як сукупність процесів інтернаціоналізації в політичній, економіч-

ній, культурній та інших сферах суспільного життя, що призводить до формування наднаціональних геопросторових комплексів. Ю. Гладкий та А. Чистобаєв розрізняють “активну” регіоналізацію, пов’язану з цілеспрямованою діяльністю щодо формування регіональних політичних інститутів, та “пасивну”, “яка визначається спільною ідентичністю, історією, культурою, географією” [4, 28]. Міжнародній геополітичній регіоналізації властивий “активний” характер, вона призводить до виникнення у світі геополітичних макро-, мезо- та субрегіонів. За сучасних умов особливого значення набув безпековий чинник геополітичної регіоналізації, пов’язаний з необхідністю реалізації співробітництва держав насамперед для захисту від воєнних і терористичних загроз, а також задля підтримки стабільного функціонування політичних та економічних інститутів, боротьби з транснаціональною злочинністю тощо.

Міжнародна регіоналізація тісно пов’язана з регіоналізмом, і дослідження останнього постає ще одним із найактуальніших завдань регіональних студій. Свого часу Е. Харелл запропонував досить широке за змістом визначення регіоналізму як природного, органічного принципу територіальної організації соціальних, політичних, економічних та культурних процесів [13, 333]. Регіоналізм можна розглядати в двох “іпостасях”. По-перше, з науково-теоретичного погляду його можна трактувати як напрям політичної, соціально-економічної чи культурологічної думки. У такому разі регіоналізм виконує функцію ідеологічного базису регіоналізації. По-друге, регіоналізм можна трактувати з прикладного погляду як практичну політику регіоналізації.

Варто розрізняти “внутрішній” та “зовнішній” (або міжнародний) регіоналізм. Міжнародний регіоналізм традиційно здійснювався “згори” і призводив до формування, як правило, гео економічних регіонів, захищених протекціоністськими бар’єрами. Нині, у поєднанні з цим “старим”, поширився “новий” регіоналізм, що формується “знизу”, реалізується як “відкритий”, може передбачати економічну взаємозалежність, має багатови-

мірний характер (торговельно-фінансовий, екологічний, соціально-політичний та інші виміри), допускає участь недержавних та субнаціональних акторів [11, 7]. Неоднозначна роль міжнародного регіоналізму виявляється на різних його рівнях. Відомий регіонолог та урбаніст Е. Сої досить критично зауважив, що “географії, які ми виробляємо, можуть пригнічувати нас, завдавати нам шкоди та серйозно обмежувати наше життя” [10, 10]. Цілеспрямовано нав’язаний зовнішніми чи внутрішніми акторами регіоналізм істотно впливає на політичні, правові, економічні та культурні процеси в групах країн світу.

Предметом нашого розгляду виступає міжнародний геополітичний регіоналізм. Його можна уявити як сукупність політичних ідей та дій, спрямованих на формування міждержавних геопросторових систем. Розвиток геополітичного регіоналізму зумовлюється спільними геополітичними інтересами держав-учасниць, насамперед щодо захисту їхньої безпеки, а також потребами в реалізації інших спільних стратегічних цілей. Дуже важливим науково-теоретичним та прикладним завданням міжнародних регіональних студій є моделювання нових наднаціональних геополітичних систем, а також виявлення оптимальних шляхів якісної трансформації вже існуючих.

Відповідно до геополітичних інтересів акторів створюються геополітичні моделі, що, своєю чергою, є основою для розроблення геополітичних проектів. Геополітичні моделі, крім того, виступають як своєрідні “образи” для формування суспільної свідомості. Регіональний геополітичний проект, по суті, є стратегічним планом дій, що має на меті трансформацію геопросторової структури певної політичної системи. На основі таких проектів здійснюється конструювання міжнародних геополітичних регіонів для реалізації стратегічних цілей певних акторів як державних, так і недержавних, особливо транснаціональних.

В освітній площині звернемо увагу на труднощі формування міждисциплінарного знання про регіони та країни світу. З окремих навчальних дисциплін студенти отриму-

ють вузькопрофільні знання, на основі яких у принципі має здійснюватися регіональний синтез. Однак постає досить складна проблема щодо визначення тієї дисципліни (чи блоку взаємопов'язаних дисциплін), яка повинна відігравати роль “ядра”, навколо якого має відбуватися синтез. В університетських міжнародних регіональних студіях формально заявлена міждисциплінарність часто полягає у формуванні конгломерату слабопов'язаних знань з різних наукових дисциплін: історії, географії, політології, економіки тощо. Практична реалізація освітніх програм з регіонального є більшою мірою “багатопроектною”, ніж міждисциплінарною [5]. Спостерігається дублювання знань, “перетягування ковдри” на користь “своїх” дисциплін тощо. Тому в регіональних студіях як в Україні, так і за кордоном практичне забезпечення міждисциплінарності та комплексного підходу залишається вельми складною методологічною проблемою.

Досить актуальним питанням вважається дослідження поточних і, тим більше, перспективних процесів участі України в регіональних геополітичних проектах на різних ієрархічних рівнях. Забезпечення потреб сучасного інтенсивного розвитку участі України в міжнародних політичних відносинах на світовій та регіональній (європейській) арені ставить на порядок денний необхідність якісного оновлення кадрового потенціалу фахівців з міжнародних відносин. Існує потреба, зокрема, у висококваліфікованих, всебічно освічених знавцях країн та регіонів світу. Тому підготовка майбутніх фахівців, що мають ґрунтовні знання з міжнародного регіонального, має велике значення для потреб забезпечення повноцінної участі України в багатоаспектних міжнародних відносинах. Нині якісне оновлення змісту освіти за рахунок досягнень сучасного міжнародного регіонального набуває особливої актуальності у зв'язку із запровадженням підготовки за новою спеціальністю “Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії”. Отже, науково-дослідницьке та науково-освітнє значення міжнародних регіональних студій важко переоцінити.

Таким чином, при визначенні сутності міжнародних регіонів нині враховують широкий діапазон акторів та різновидів їхньої взаємодії в межах певних геопросторів. Дослідження міжнародної геополітичної регіоналізації світу мають істотне науково-теоретичне та практичне значення. Досить актуальною проблемою залишається забезпечення повноцінної міждисциплінарності в міжнародних регіональних студіях. Можна відзначити прикладне значення геополітичного проектування для забезпечення науково обґрунтованої регіональної політики держави на міжнародній арені. Міжнародне геополітичне регіональне дослідництво як у науково-дослідницькому, так і освітньому сенсі має значні перспективи для розвитку в Україні. Зазначимо важливість міжнародних регіональних студій для підготовки дослідників-аналітиків та практичних фахівців у сфері міжнародних відносин. Тож саме геополітичний аспект міжнародних регіональних студій має, на нашу думку, особливе значення для підготовки фахівців зі спеціальності “Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії” для забезпечення зовнішньої політики України та її участі в міжнародних відносинах.

Література

1. Алаев Э. Б. Социально-экономическая география: понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. — М. : Мысль, 1983. — 350 с.
2. Барыгин И. Н. Международная регионалистика : учеб. для вузов / И. Н. Барыгин. — СПб. : Питер, 2009. — 384 с.
3. Воскресенский А. Д. Концепции регионализации, региональных подсистем, региональных комплексов и региональных трансформаций в современных международных отношениях / А. Д. Воскресенский // Сравнительная политика. — 2012. — Т. 3. — № 2 (8). — С. 30–58.
4. Гладкий Ю. Н. Регионоведение : учебник / Ю. Н. Гладкий, А. И. Чистобаев. — М. : Гардарики, 2002. — 384 с.
5. Зиневич О. В. Регионоведение как комплекс исследовательских и учебных дисциплин в ракурсе меж-

дисциплинарности / О. В. Зиневич, Е. А. Рузанкина // Сравнительная политика. — 2014. — Т. 3. — № 3 (17). — С. 159–167.

6. Междисциплинарность в науках и философии [Текст] / Рос. акад. наук, Ин-т философии ; отв. ред. И. Т. Касавин. — М. : ИФРАН, 2010. — 205 с.

7. Межевич М. М. К вопросу об идентификации понятия "Балтийский регион" / М. М. Межевич // Псковский регионологический журн. — 2007. — Вып. 5. — С. 14–17.

8. Стародуб-Підберезна Т. С. Методологічні аспекти регіональної компаративістики як наукового напрямку міжнародної політичної регіоналістики [Електронний ресурс] / Т. С. Стародуб-Підберезна // Наук. огляд. — 2014. — Т. 8. — № 7. — Режим доступу: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/308/501>

9. Börzel T. A. Comparative Regionalism : a New Research Agenda / T. A. Börzel // KFG Working Paper. — 2011. — № 28, August. — 38 p.

10. Ehrenfeucht R. The New Regionalism: a Conversation with Edward Soja / R. Ehrenfeucht // Critical Planning. — 2002. — Vol. 9. — P. 5–12.

11. Hettne B. Globalization and the New Regionalism: the Second Great Transformation / B. Hettne // Globalism and the New Regionalism / B. Hettne, A. Inotai, O. Sunkel (eds.). — Vol. 1. — London: MacMillan Press Ltd., 1999. — P. 1–24.

12. Hettne B., Söderbaum F. Theorising the Rise of Regionness / B. Hettne, F. Söderbaum // New Political Economy. — 2000. — Vol. 5. — № 3. — P. 457–473.

13. Hurrell A. Explaining the Resurgence of Regionalism in World Politics / A. Hurrell // Review of International Studies. — 1995. — Vol. 21. — № 4. — P. 331–358.

14. Isserman A. Lost in Space? On The History, Status, and Future of Regional Science / A. Isserman // The Review of Regional Science. — 1993. — Vol. 23. — № 1. — P. 1–50.

15. Markusen A. Regions: The Economics and Politics of Territory / A. Markusen. — Totowa; N.Y. : Rowman & Littlefield Publishers, 1987. — 304 p.

16. Sil R. Beyond Paradigms. Analytic Eclecticism in the Study of World Politics / R. Sil, P. Katzenstein. — N.Y.; Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2010. — 263 p.

Регіональні дослідження відіграють важливу роль у науковому забезпеченні ефективного розвитку міжнародних відносин. Складною проблемою є досягнення міждисциплінарності в регіональних студіях. Міжнародні регіональні студії відіграють важливу роль у професійній підготовці дослідників-аналітиків та практичних фахівців у сфері міжнародних відносин. Використання в міжнародних регіональних студіях геополітичних проектів є перспективним напрямом досліджень.

Regional studies play an important role in the scientific provision of effective development of international relations. Achieving of the interdisciplinarity in the regional studies is a challenging problem. International regional studies play an important role in training of the researchers and practitioners in the sphere of international relations. Use of geopolitical projects in international regional studies is a promising direction of researches.

Региональные исследования играют важную роль в научном обеспечении эффективного развития международных отношений. Сложной проблемой является достижение междисциплинарности в региональных студиях. Международные региональные студии играют важную роль в подготовке исследователей-аналитиков и практических специалистов в сфере международных отношений. Использование в международных региональных студиях геополитических проектов является перспективным направлением исследований.

Надійшла 10 березня 2016 р.